

РОЗДІЛ V. ПЕДАГОГІЧНІ Й МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

УДК 371.134:811.111

Б. В. Кукса

Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж

ЗМІСТ ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНОГО НАВЧАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ І ПИСЬМА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті визначено мету навчання майбутніх учителів англійської мови професійно спрямованого монологічного мовлення і письма. Охарактеризовано компоненти змісту навчання продуктивних видів мовленнєвої діяльності в умовах професійної підготовки майбутніх учителів.

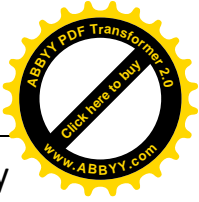
***Ключові слова:** зміст навчання, професійно спрямований монолог, професійно спрямоване письмо.*

Постановка проблеми. Не зважаючи на наявність досліджень, присвячених визначенню змісту професійно спрямованого монологічного мовлення і письма, проблема формування вмінь в мовному вищому навчальному закладі залишається не вирішеною.

Аналіз актуальних досліджень. Проведений нами аналіз спеціальної літератури показав, що зміст навчання професійно спрямованого монологічного мовлення (ПСММ) визначено у працях Н. Л. Драб, І. В. Коломієць, Л. Б. Котлярової, І. В. Самойлюкевич, І. А. Федорової та інших. Зміст навчання професійно спрямованого писемного мовлення (ПСПМ) визначено у працях О. В. Пінської, Н. Є. Березіної, Г. В. Лагвешкіної та інших.

Мета статті – визначити мету навчання майбутніх учителів англійської мови професійно спрямованого монологічного мовлення і письма та уточнити компоненти змісту навчання продуктивних видів мовленнєвої діяльності в умовах професійної підготовки майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Для визначення сучасної мети навчання взаємопов'язаного усного монологічного мовлення і письма студентів другого курсу мовного ВНЗ нами було проаналізовано чинну програму для мовних ВНЗ (2001 р.) та вимоги Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти Ради Європи [1].

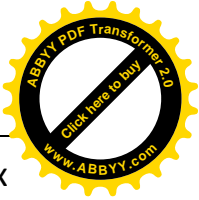

Чинною Програмою (2001) передбачається, що по закінченню II курсу мовного ВНЗ в усному монологічному мовленні студенти мають оволодіти рівнем C1.1 Effective Operational Proficiency (Рівень професійного володіння) та рівнем B2. на письмі Vantage (Середній рівень). Відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти Ради Європи (2003) рівень C1 у монологічному мовленні передбачає вміння представити чіткі висловлювання на складні теми, розвиваючи окремі точки зору та доходячи логічного висновку, а рівень B2 на письмі передбачає вміння написати чіткі, детальні тексти на широке коло тем, пов'язаних з інтересами тих, хто пише; вміння писати есе чи доповіді, узагальнюючи інформацію або наводячи аргументи «за» чи «проти» певної точки зору; вміння писати листи, наголошуючи на особистісному значенні минулих і теперішніх подій [1, 2–29].

Розглянувши міжнародні вимоги до вмінь англійського усного професійно спрямованого монологічного мовлення та письма майбутніх філологів, перейдемо до розгляду змісту їхнього навчання. Сучасні вітчизняні та закордонні дослідники розглядають зміст не як статичну категорію, а як категорію, яка постійно розвивається. Категорія змісту навчання у методиці навчання іноземних мов досліджувалася достатньо широко, але єдиної точки зору щодо визначення складових змісту навчання немає. О. В. Хоменко у своєму дослідженні виділив основні складові компоненти змісту навчання: позамовний компонент, мовний та мовленнєвий компонент, соціокультурний та психологічний компонент [13, 29]. Найбільш повним є, на нашу думку, визначення компонентного складу змісту навчання іноземної мови, запропоноване авторами «Методики навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах» і як результат виділені такі структурні складові змісту навчання:

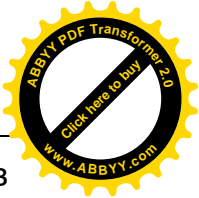
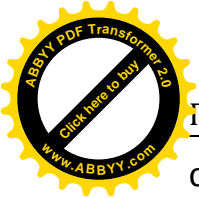
1. Сфери спілкування, теми, мовленнєві ситуації.
2. Мовний, мовленнєвий, країнознавчий та лінгвокраїнознавчий матеріал.
3. Знання, навички та вміння мовлення [4, 42–48].

Ми приєднуємося до такого трактування та виділеного компонентного складу змісту навчання. Розглянемо ці компоненти змісту навчання стосовно навчання англійського професійно спрямованого монологічного мовлення і письма студентів II курсу мовного ВНЗ.

Під сферою спілкування розуміють певну сукупність однорідних комунікативних ситуацій, що характеризуються однотипністю мовленнєвого стимулу, взаєминами між комунікантами та обставинами спілкування [10, 61]. У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти визначаються чотири сфери спілкування: суспільна, особиста, освітня та професійна [1, 14–15]. Необхідно зазначити, що для вчителя іноземної мови професійна та освітня сфери значною мірою співпадають, оскільки він/вона виконують свої професійні обов'язки та бере участь в організованому навчальному процесі в певному освітньому закладі. В. Л. Скалкін [10, 61–67] виділив 8 сфер людського спілкування: соціально-побутову, професійно-трудова, соціально-культурну, сферу суспільної діяльності, адміністративно-правову, сферу ігор та розваг, видовищно-масову. Навчання майбутніх вчителів англійської мови ПСММ (професійно спрямоване монологічне мовлення) і ПСПМ (професійно спрямоване писемне мовлення) можна віднести до професійно-трудої сфери спілкування. Вибір цієї сфери пояснюється тим фактом, що основне спонукання комуніканта впливає із навчальної діяльності, і мовлення допомагає вирішити професійні проблеми та завдання, які впливають із виробничих стосунків. У межах сфер розрізняють теми, які є предметом висловлювання, розмови, роздумів або твору, як центр уваги в окремих актах спілкування [1, 14, 51]. Чинною Програмою (2001) для студентів II курсу мовного ВНЗ запропоновано теми, які згруповано навколо таких тематичних блоків: «Англомовний світ та Україна», «Сучасне життя», «Професійно-педагогічна діяльність», «Людина»: *Choosing a Career* («Вибір професії»), *a Question of Health* («Питання здоров'я»), *Leisure and Sports* («Дозвілля та спорт»), *on the Move* («В русі»), *Britain and British* («Британія та британці»), *Ukraine and Ukrainians* («Україна та українці»), *Theatre* («Театр»).

Під час навчання мовного та мовленнєвого матеріалу за темою «*Choosing a Career*» студентам пропонуються відповідні ситуації, наприклад: *You need to prepare for the telephone conversation with your colleague from England to decide some methodical problems. Prepare the theses of your future conversation.* Погоджуючись з думкою Ю. І. Пасова, ситуацію визначаємо як універсальну форму функціонування процесу спілкування, яка існує як інтегративна динамічна система соціально-

статусних, рольових, діяльнісних та моральних взаємовідносин суб'єктів спілкування, яка відображена в їхній свідомості і яка виникає на основі взаємодії ситуативних позицій осіб, які спілкуються [5, 43]. Комунікативні ситуації можна описати за такими параметрами: 1) місце і час; 2) де / коли вони відбуваються; 3) установи або організації, структури яких контролюють більшість того, що відбувається; 4) дійові особи; 5) об'єкти навколишнього середовища; 6) операції, що виконуються дійовими особами; 7) тексти, що залучаються в ситуації [1, 46].

Типовими ситуаціями створення ПСММ і ПСПМ є лекційні заняття з методики ІМ, що викладаються іноземною мовою, семінари або конференції, під час яких виступають закордонні доповідачі.

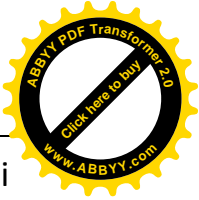
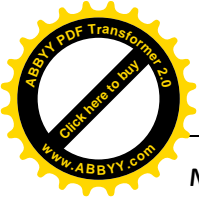
Зобразимо опис цих ситуацій за окремими згаданими вище параметрами у табл. 1.

Таблиця 1.

Опис комунікативних ситуацій ПСММ і ПСПМ за окремими параметрами

Навчальний матеріал	Діяльність тих, хто навчається	Технічні засоби навчання	Дійові особи	Місце	Ситуація
доповідь ІМ; тези доповіді.	повідомлення фахової інформації, складання тез до даного повідомлення.	комп'ютер, презентації Power Point.	навчальний персонал (викладачі, доповідачі); вчителі АМ; майбутні вчителі АМ.	школа; університет; навчальні товариства; професійні заклади; заклади після-дипломної освіти та підвищення кваліфікації.	конференція, форум, лекційне заняття, семінар, заняття на курсах підвищення кваліфікації; письмова підготовка до усного повідомлення у вигляді основних положень.

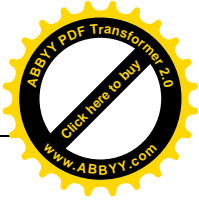
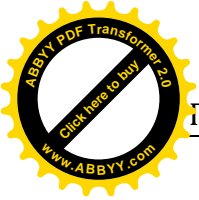
Розглянемо наступний компонент змісту навчання – знання, навички та вміння. Знання – результат процесу пізнання дійсності, який адекватно відображено у свідомості людини у вигляді уявлень, суджень, теорій [14, 84]. Країнознавчий та лінгвокраїнознавчий матеріал є засобом набуттям знань про національно-культурні особливості та реалії країни,

мова якої вивчається. Навичка – мовленнєва дія, яка в результаті виконання вправ, досягла ступеня автоматизованості [14, 281]. Виділяють фонетичні, граматичні та лексичні навички, що і є мовним матеріалом взаємопов'язаного навчання продуктивних видів мовленнєвої діяльності. Необхідно зазначити, що мовні навички в усному монологічному мовленні та письмі мають бути вже сформовані перед початком навчання ПСПМ і ПСММ, тому в контексті нашого дослідження доречно говорити про формування вмінь ПСММ і ПСПМ. Вміння – здатність людини здійснювати ту чи іншу мовленнєву дію в умовах вирішення комунікативних завдань, на основі вироблених навичок і набутих знань [14, 350]. Мовленнєві вміння – це мовленнєвий матеріал, який є основою для навчання ПСПМ і ПСММ. Оскільки однією з передумов виділення вмінь ПСПМ і ПСММ є програмні вимоги, то наступним кроком є визначення програмних вимог до професійної підготовки студентів – майбутніх учителів ІМ в плані рівня володіння ПСПМ і ПСММ. Нашим завданням є встановити, які висувуються вимоги в програмах для підготовки майбутніх учителів ІМ щодо рівня сформованості ними саме професійно спрямованого монологічного мовлення і письма. Для цього ми проаналізуємо Програму (2001 р.) та Європейський мовний портфель (1999 р.).

Так, згідно з Програмою у студентів другого року навчання варто формувати такі вміння усного монологічного мовлення:

- використовувати наголос та інтонацію для точної передачі відтінків смислу;
- використовувати комунікативні стратегії, щоб запобігти перервам у мовленні;
- використовувати «заповнювачі мовлення» для створення враження свободи мовлення;
- передавати емоції та акцентувати у мовленні на значущості досвіду та подій, про які йдеться;
- вміти ясно та чітко обґрунтовувати та розгалужувати висловлені погляди, надаючи потрібні пояснення та аргументи;
- чітко поставити запитання або проблему, обговорюючи причини та наслідки та зважуючи переваги та недоліки різних підходів;
- синтезувати та передавати інформацію та аргументи з різних джерел;

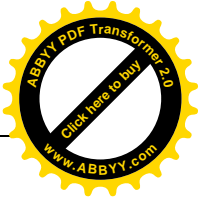
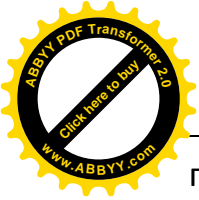
- надійно передавати детальну інформацію;
- робити презентації за широким спектром питань, пов'язаних з інтересами студентів, розширюючи та підтримуючи висловлені думки додатковою інформацією та доречними прикладами.

Щодо писемного мовлення, то вміння складаються перш за все з вмінь, потрібних для написання таких типів текстів: особистісного характеру (пам'ятні записки, листи); громадського характеру (оголошення, листи до організацій, заяви, автобіографії); академічного характеру (звіти, есе, конспекти).

Отже, у студентів другого курсу слід формувати такі вміння писемного мовлення:

- ефективно висловлювати в письмовій формі власні погляди та реагувати на погляди інших;
- передавати те чи інше емоційне ставлення та особистісну значущість подій та досвіду;
- отримувати пояснення, уточнення, допомогу, послуги, дозвіл, інформацію, вказівки, інструкції тощо через письмо;
- синтезувати та оцінювати аргументи й інформацію з ряду джерел;
- передавати факти, думки та погляди, якщо вони становлять особистий інтерес або якщо їх передання необхідне, виходячи з вимог навчального процесу;
- описувати реальні або уявні події та досвід, визначаючи співвідношення між думками;
- визначати цілі та концепції як частини тексту, давати пояснення та потрібні приклади;
- описувати просторові та часові відношення;
- організувати порівняння та контрастування в тексті;
- чітко та логічно організовувати зміст кожного абзацу та тексту в цілому;
- наводити та розвивати аргументи, надаючи докази «за» чи «проти» певної точки зору;
- пояснювати переваги та недоліки різних підходів та поглядів [7, 66–68].

Необхідно зазначити, що серед програмових вимог щодо рівня сформованості вмінь писемного мовлення і усного монологічного мовлення

по закінченню другого курсу, професійний компонент не виділяється.

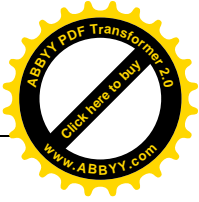
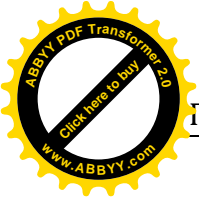
У Європейському мовному портфелі на рівні B2 у майбутніх учителів повинні бути сформовані такі професійні вміння в писемному мовленні: писати листи з метою одержання необхідної інформації щодо конференцій, мовних курсів; вміння писати автобіографії, короткі описи роботи, зробленої особисто та колегами, представляти плани на майбутнє; а на рівні C1 в усному монологічному мовленні в майбутніх учителів іноземної мови повинні бути сформовані такі вміння: описувати зроблену роботу з використанням візуальних опор чи без них, представляти ілюстративний матеріал для презентацій, надавати професійні коментарі [11, 25-26].

Отже, проаналізувавши вимоги до рівня сформованості вмінь усного монологічного мовлення та писемного мовлення майбутніх учителів англійської мови, ми можемо зробити висновок про те, що лише в Європейському мовному портфелі виділяється окремо професійно-педагогічний компонент навчання іноземної мови та монологічного і писемного мовлення зокрема. Але навіть і там не конкретизуються ті види фахових текстів, які майбутні вчителі англійської мови повинні вміти породжувати в усному монологічному та писемному мовленні.

Проведений аналіз наукової літератури засвідчив, що питанням визначення номенклатури вмінь ПСММ і ПСПМ займалося багато науковців, зокрема Н. Л. Драб, Є. В. Пінская, І. В. Самойлюкевич, В. П. Свиридюк, І. А. Федорова [3; 6; 8; 9; 12]. Нами була визначена номенклатура вмінь ПСММ і ПСПМ серед пропонованих даними авторами, які, як ми вважаємо, є необхідними при створенні доповідей та тез.

Услід за Є. В. Пінскою та В. П. Свиридюк [6; 9] виділяємо такі уміння, що є важливими для створення тез:

- уміння аналізувати зміст тез;
- уміння виділяти головну і другорядну інформацію тез;
- уміння розпізнавати комунікативні наміри авторів тез;
- уміння реалізовувати комунікативні наміри;
- уміння коректно формулювати тему тез;
- уміння розвивати тези;
- уміння формулювати тези;
- уміння створювати тези з використанням програми Power Point;
- уміння відновлювати логіку тез;

- уміння укладати бібліографію джерел, на які є посилання у тезах;
- уміння використовувати аббревіатури та власні скорочення;
- уміння посилатися на джерела інформації;
- уміння редагувати тези.

Услід за Н. Л. Драб, І. В. Самойлюкевич, І. А. Федоровою [3; 8; 12] виділяємо такі уміння, що є важливими для створення доповідей:

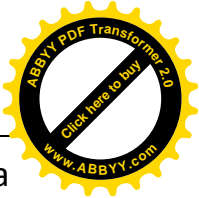
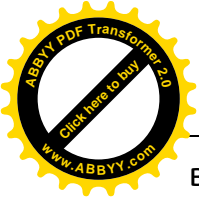
- уміння аналізувати зміст доповідей;
- уміння реалізовувати комунікативні наміри;
- уміння виділяти головну і другорядну інформацію доповідей;
- уміння розпізнавати комунікативні наміри авторів доповідей;
- уміння коректно формулювати тему доповіді;
- уміння писати структурні компоненти доповіді: вступну, основну та заключну частини;

- уміння відновлювати логіку доповіді;
- уміння використовувати аббревіатури та власні скорочення;
- уміння посилатися на джерела інформації;
- уміння укладати бібліографію джерел, на які є посилання у доповіді;
- уміння продукувати доповіді;
- уміння логічно і послідовно будувати свою доповідь з використанням візуальної підтримки у вигляді мультимедійної презентації;
- уміння редагувати доповідь.

Отже, нам вдалося визначити вміння, які є важливими для створення тез і доповідей при взаємопов'язаному навчанні продуктивних видів мовленнєвої діяльності, але звісно, що даний перелік вмінь не претендує на вичерпність.

Висновки. Отже, нам вдалося визначити мету взаємопов'язаного навчання продуктивних видів мовленнєвої діяльності майбутніх учителів англійської мови та охарактеризувати компоненти змісту навчання ПСПМ і ПСММ в умовах професійної підготовки, а саме: сфери, теми, мовленнєві ситуації, мовний, мовленнєвий, країнознавчий, лінгвокраїнознавчий матеріал, знання, навички та вміння, що є важливим для створення ефективної системи вправ для взаємопов'язаного навчання продуктивних видів мовленнєвої діяльності.

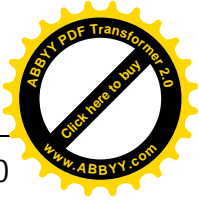
Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо в аналізі методичних передумов використання мультимедійних засобів для

взаємопов'язаного навчання продуктивних видів мовленнєвої діяльності та формулюванні вимог до вправ для взаємопов'язаного навчання монологічного мовлення і письма з використанням мультимедійних засобів майбутніх учителів англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/ Науковий редактор українського видання С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика : учеб. пособ. для студ. лингв. ун-тов и факультетов ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Гальскова Н. Д., Гез Н. И. – М. : Академия, 2004. – 336 с.
3. Драб Н. Л. Навчання майбутніх економістів іншомовного професійно спрямованого монологічного мовлення (монолог-презентація): дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» (з галузей знань) / Драб Н. Л. – К., 2003. – 316 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – Вид. 2-е, випр. і перероб. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. Пассов Е. И. Сорок лет спустя или сто и одна методическая идея / Пассов Е. И. – М. : ГЛОССА-ПРЕСС, 2006. – 240 с.
6. Пинская Е. В. Обучение профессионально-направленной иноязычной письменной речи (на материале английского языка как второго иностранного, IV курс языкового вуза): Дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» (з галузей знань) / Пинская Е. В. – К., 2001. – 205 с.
7. Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін. – К. : «Нова книга», 2001. – 245 с.
8. Самойлюкевич И. В. Методика обучения профессионально направленному говорению на английском языке (3 курс языкового педагогического вуза): дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» (з галузей знань) / Самойлюкевич И. В. – К., 1991. – 247 с.
9. Свиридчук В. П. Методика навчання німецького писемного мовлення студентів-заочників вищих мовних навчальних закладів на основі використання дистанційного курсу: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» (з галузей знань) / Свиридчук В. П. – К., 2007. – 235 с.
10. Скалкин В. Л. Основы обучения устной иноязычной речи / Скалкин В. Л. – М. : Русский язык, 1981. – 248 с.
11. Соколова Н. Г. Профессиональный Портфель Учителя иностранного языка: Дидактические материалы для студентов педагогических колледжей / Соколова Н. Г. – М. : Еврошкола, 1999. – 48 с.
12. Федорова І. А. Навчання майбутніх економістів-міжнародників професійно спрямованого англійського монологу-повідомлення: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» (з галузей знань) / Федорова І. А. – К., 2006. – 247 с.
13. Хоменко О. В. Зміст навчання англійської мови на старшому ступені середньої загальноосвітньої школи: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» (з галузей знань) / Хоменко О. В. – К., 2000. – 260 с.

14. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: болем 2000 единиц / Щукин А. Н. – М. : Астрель : АСТ : Хранитель, 2007. – 746 с.

РЕЗЮМЕ

Б. В. Кукса. Содержание взаимосвязанного обучения монологической речи и письму будущих учителей английского языка.

В статье определена цель обучения будущих учителей английского языка профессионально направленной монологической речи и письму. Охарактеризованы составные содержания обучения продуктивных видов речевой деятельности в условиях профессиональной подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: обучения, профессионально ориентированный монолог, профессионально ориентированное письмо.

SUMMARY

B. Kuksa. Content of learning of the interconnected teaching of the monologue speech and writing of the future teachers of English.

The aim of teaching of future teachers of English of the profession orient monologue and writing is determined. The components of the content of the productive speech activity in the conditions of the professional training of future teachers are characterized.

Key words: content learning, profession oriented monologue, profession oriented writing.

УДК 378.016:811

Н. І. Логвинюк

Волинський національний університет
імені Лесі Українки

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглянуто проблему використання сучасних методів у формуванні професійно спрямованої іншомовної комунікативної діяльності студентів економічних спеціальностей. Особлива увага приділена проектній діяльності, яка є важливим компонентом системи освіти і нестандартним способом організації освітніх процесів через активні способи дії, спрямовані на реалізацію особистісно орієнтованого підходу.

Ключові слова: комунікативна діяльність, методика проектних досліджень, навчальний процес, ситуативне навчання, професійно спрямоване навчання, проектна діяльність.

Постановка проблеми. Концепція розвитку освіти на сучасному етапі соціального й економічного розвитку суспільства дедалі більше змінюється вбік професійно орієнтованого підходу до іншомовного навчання. Тому розробка і впровадження оригінальних педагогічних технологій, які відповідають потребам розвитку особистості, сприяють розкриттю її індивідуальних здібностей, готовності до розв'язання складних життєвих